

(Te Karimana.)

HOKO WHENUA MAORI.

HE PIRE I HUAINA

HE TURE hei whakawhiwhi moni hei Hoko Whenua Maori kia tere ai te riro mai o aua Whenua mona mo te taha kia te Kuini.

NA KA MEINGA HEI TURE e te Runanga Nui o Niu Tireni e noho huihui ana i roto i te Paramete i runga ano hoki i tona mana nga tikanga e mau iho nei:—

1. Ko te Ingoa Poto o tenei Ture ko “Te Ture Hoko Whenua Maori, 1892.”

2. “Whenua Maori” tona tikanga ko tetahi whenua i roto i te koroni e puritia ana e nga Maori a kua oti nei te whakahaere me te whakatau nga take e te Kooti Whenua Maori e tetahi atu huarahi whakataunga ranei.

3. A kia ahei ai te whakawhiwhi moni hei utu i nga whenua e whakamanangia ana e tenei Ture, ka ahei te Kaitiaki o nga Moni o te Koroni a nga wa e hiahiatia ai, a i runga i te whakamananga a te Kawana i roto i tona Kaunihera kia peratia ka ahei te nama moni mai i roto i ia tau i roto i te toenga o nga moni o tetahi kaute e whakahuatia ana i roto i te Wahi VIII. o “Te Ture Whakawhiwhi Moni a te Katoa, 1891,” i roto ranei i te kaute o nga Moni Mahi Nuniu a te Katoa, te nama katoa ranei te nama ranei i tetahi wahi o aua moni i roto i aua kaute, te nama ranei i roto i tetahi peeke i tetahi pukenga moni ranei, i tetahi i etahi tangata ranei erangi kaua ia e neke atu i te rima tekau mano pauna e nama i roto i ia tau.

A ka whai mana tonu nga tangata tetahi ranei o ratou e pupuri ana i aua moni kua kiia ake nei i runga ano i taua Ota a te Kaunihera a te Kaitiaki ranei o nga Moni o te Koroni te tuku i aua moni i runga i te nama erangi kaua e neke ake nga moni e tukuna e ratou i nga moni kua whakaaturu i roto i taua Ota a te Kaunihera.

4. A hei punga mo aua moni kua kiia ake nei a e nama peratia ana hei utu i nga whenua Maori e hokona ana i tenei i tena wa mo te taha kia te Kuini, ka ahei te Kaitiaki o nga Moni o te Koroni i runga ano i te whakamana a te Ota i roto i taua Kaunihera te hanga te tuku moni pukapuka ko tonga ingoa nei he tipenetua mo nga moni pena te maha kaua ia e neke ake i te rima tekau mano pauna i roto i ia tau, haunga ia nga whakaritenga i roto i te tekiona rima.

5. A me pera tonu nga Tipenetua—

(1.) Me te ahua e whakaritea mai ai e te Kaitiaki o nga Moni o te Koroni a me haina e te Kaitiaki o nga Moni o te Koroni e te kaiwhakahaere hoki me te Kaitatau o nga Moni o te

Koroni a kua aua tipenetua e iti iho i te tekau pauna kua ano hoki e neke ake i te kotahi mano pauna.

- (2.) A ka ahei te utu ki te kaikawe i tenei i tena wahi i roto i te koroni e whakaingoatia ana i runga i taua tipenetua a me whai hua ano kia kua e neke ake i te wha pauna me te tekau hereni mo te rau pauna i te tau kotahi, a me kua e neke atu i te whitu tau e mana ana aua tipenetua.
- (3.) Me tuhituhi ano nga whika tatau ki runga i nga tipenetua e whakaputaina ano i raro i tenei Ture.
- (4.) I runga i te tukunga mai o aua tipenetua a te wa tika mo te utu i nga hua o aua tipenetua, me utu tonu aua hua e tetahi Poutapeta e tetahi tari ota moni i roto i te koroni, ki tetahi ki etahi atu wahi ranei o te koroni a tenei a tena wa i runga ano i ta te Kaitiaki o nga Moni o te Koroni i whakarite ai i tenei i tena wa.

6. Mehemea kahore i whakaputaina katoatia nga tipenetua i whakamana kia hanga kia whakaputaina i roto i tena tau, ka ahei e te Kaitiaki o nga Moni o te Koroni i muri iho te whakaputa tipenetua hei whakaea mo era kihai i whakaputaina apiti atu ki nga tipenetua i whakamana ki whakaputaina i roto i taua tau.

7. Mehemea ka taea te wa e tika ana kia utua tetahi tipenetua i whakaputaina i raro i tenei Ture ka ahei e te Kaitiaki o nga Moni o te Koroni mehemea e pai ana ia a ki te whakamana hoki e te Ota i roto i te Kaunihera mo tera mahi, ka ahei ia te whakahou i aua tipenetua i tetahi ranei o aua tipenetua i runga i te hanga hou me te whakaputa i aua tipenetua hou kia rite ano te maha o nga moni ki nga tipenetua tawhito.

8. Ka ahei te Kawana i roto i tona Kaunihera i ia wa kia hurihia aua tipenetua i whakaputaina i raro i tenei Ture hei moni i hanga i whakaputaina hoki i raro i "Te Ture Whakatapu Taonga Moni o Niu Tireni, 1877," me "Te Ture Whakatapu Taonga Moni, 1884."

9. Ko nga moni i meatia hei utu mo te hoko o tetahi whenua Maori mo te taha kia te Kuini a i ekengia e tetahi tikanga i muri iho i te toru tekau matahi o nga ra o Maehe o te tau ka ara ake nei a e ekengia ranei e tetahi tikanga a muri ake nei, ka ahei te utu ki te moni i nama i raro i tenei Ture, me utu ranei i runga i te whakaae a nga kaihoko ki te tipenetua i whakaputaina i raro i tenei Ture.

10. Ko nga utu mo te ruri o tetahi whenua Maori e ruritia ana i ia wa i raro i te tohutohu a te Kairuri Tumuaki ahakoa e meatia ana kia hokona aua whenua e te Kuini kahore ranei, hei utu ranei mo te ruri mo te taha ki nga Maori kia ahei ai ratou te whakahaere i tetahi tikanga i roto i te Kooti Whenua Maori, ka ahei te utu ki te tipenetua e whakaputaina ana i raro i tenei Ture, kia rite ano ia te rahi o aua tipenetua ki nga utu mo te ruritanga; a ko nga ruritanga katoa e utua peratia ana me tera kua kiia ake nei ka kiia kua utua, ki te moni i runga i te huarahi whakamaro i nga tikanga kia utua aua ruritanga, te rehitananga ranei, tetahi taimahatanga tono ranei i runga i aua whenua.

11. Ki te mea ka hokona tetahi poraka whenua Maori i nga tangata Maori hira atu i nga tangata toko ono e topu ana a ratou hea, ka ahei e te Kaitiaki o nga Moni o te Koroni te tuku tipenetua i whakaputaina i raro i tenei Ture ki te Tari o te Kaitiaki o te Katōa, a ko te rahi o nga moni o aua tipenetua me kua e hoki iho i te hawhe o

nga moni o nga hea kua kiia ake nei hei oranga ake ake mo era tangata katoa e hoko ana a i neke ake nga moni ma ia tangata o ratou i te rau pauna i runga i te whiriwhiringa o nga moni e meatia ana kia utua mo aua poraka whenua, ko aua tipenetua e tukuna peratia ana ki te Tari o te Kaitiaki o te Katoa ka herea a ekore e tau te whakahaere te whakatau i tetahi tikanga a tetahi Kooti tetahi atu huarahi ranei o te Ture ki runga i aua tipenetua.

12. Ko nga tupenetua e whakaputaina ana i raro i tenei Ture ka ahei te tuku e tetahi tangata ki tetahi, a ka tangohia aua tipenetua e te Kaitiaki o te Katoa ano he moni hei whakahaere ma te Kaitiaki o te Katoa hei painga hei oranga mo nga Maori pera ano me te whakahuatanga i roto i te tekiona i runga ake nei.

13. Ko nga here i runga i tetahi whenua Maori i whakaekea i mua i muri iho ranei i te pahitanga o tenei Ture e tetahi Karauna karaati e tetahi Ota ranei a te Kooti Whenua Maori, e tetahi atu pukapuka take ranei o mua a muri ake nei ranei whakaputaina ai, ka ahei te unu i ia wa, te ki ranei e te Kawana kua unuhia aua here kia watea ai te hoko ki a te Kuini, a ko nga tikanga o "Te Ture Kooti Whenua Maori, 1888," o tetahi atu Ture ranei e mana nei i naianei ekore e pa e whakakore ranei i aua unuhanga here.

14. Ekore e tonoa kia whakaae e hiahiatia ranei kia whakaae te Tiati o te Kooti Hupirimi kia hokona te hea te take ranei ki tetahi whenua Maori o tetahi Maori porangi rare ranei, kua oti ra te whakarite e te tekiona rima o "Te Ture Whakahaere Taonga Maori, 1888."

15. Ka ahei e te Kawana i runga i te perehi ki roto i te Niu Tireni *Kahiti o Niu Tireni* te panui mehemea kua timata i mua tera ranei e timata te hoko i muri i tetahi whenua Maori i Aotearoa i mua o te mananga o tenei Ture me te whakahua ano taua whenua ki roto i taua panui, i tetahi atu ra ranei i muri i taua panui hei mananga mo tenei Ture, ekore e mana tetahi tangata i runga i te ture i waho atu i a te Kuini te hoko te tango i tetahi take i tetahi hea paanga ranei ki tetahi whenua e whakahuatia ana i roto i taua panui kia oti rano taua panui te unu te whakakore ranei e te Kawana.

Ka ahei ano hoki e te Kawana i runga ano i taua panui te whakakore i taua panui mo runga i nga whenua katoa tetahi wahi ranei o aua whenua e mau ana i roto i taua panui a i reira ano ka mutu te mana o nga tikanga o tenei Ture ki runga i aua whenua.

16. Me tuku tonu e te Kairehita Takiwa Whenua o te takiwa e takoto ana nga whenua e whakahuatia ana i roto i taua panui he arai mo aua whenua mo te taha kia te Kuini me ona uri me ona kai-whakakapi ina tae atu ki aia te taura o taua *Kahiti* e mau ana taua panui i roto pera ano me nga tikanga kua whakaritea i roto i "Te Ture Whakawhiti Whenua, 1885."

Ahakoia nga ture e mana nei i naianei ka ahei te Kairehita Tiiti i roto i tetahi takiwa Rehita i hanga i raro i "Te Ture Rehita Tiiti, 1868," tetahi Kairehita ranei o te Kooti Whenua Maori te whakakahore ki te rehita i tetahi tiiti, kataraka, tetahi pukapuka ranei e pa ana e whakahaere ana i te tikanga ki tetahi whenua e poka ke ana nga tikanga i tetahi panui kua kiia ake nei.

Ka ahei ano te whakakore i aua arai kua whakaritea nei i konei, a ka ahei ano hoki te unu i nga arai mo te rehita i tetahi tiiti, ka-

taraka, pukapuka ranei i runga i te whakaae a tetahi Minita o te Karauna mo tena wa.

A kia oti rano taua whakaae kua kiia ake nei te tuku ka kiia i runga i nga tikanga o "Te Ture Arai Hoko Tahae Whenua Maori, 1881," ekore e mana tetahi tiiti, kataraka, pukapuka ranei e poka ke ana i taua panui.

17. I taua ra ano a i muri iho hoki o te mananga o tetahi panui i perehitia i runga i nga tikanga o te tekiona te kaumarima o tenei Ture. Ka pera tonu te mana o te Kuini me nga tangata katoa o te taha ke aia te pana me te whai tikanga ano hoki mo te pokanoa i runga i te ture ki te noho i runga i aua whenua e tetahi tangata haunga ia nga Maori whai take nga Maori ranei e noho ana i runga i aua whenua pera me te mana o te Kuini o nga tangata ranei i whakamanangia mo te pokanoa o te noho o tetahi tangata ki runga i nga whenua o te Karauna.

Heoi nei ia te mea ekore tenei tekiona e pa ki tetahi tangata e noho ana i runga i tetahi whenua i runga i te ture i mua, i te wa ano hoki i panuitia ai tenei panui.